

ارزشیابی کیفیت مقالات مروری نظام‌مند در روان‌شناسی: یک پژوهش روش‌های آمیخته اکتشافی

Evaluation of The Quality of Systematic Review Articles in Psychology: An Exploratory Mixed-Methods Study

Safa Emamgholi

M.S. in General Psychology, Department Of Psychology, Faculty of Psychology and Education, University Of Tehran, Tehran, Iran.

Amirhossein Heydari

M.S. in General Psychology, Department Of Psychology, Faculty of Psychology and Education, University Of Tehran, Tehran, Iran.

Keyvan Salehi*

Associate Professor, Department of Methods, Educational Planning and Curriculum, Faculty of Psychology and Education, University of Tehran, Tehran, Iran. keyvansalehi@ut.ac.ir

صفا امامقلی

دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

امیرحسین حیدری

دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

دکتر کیوان صالحی (نویسنده مسئول)

دانشیار، گروه روش‌ها و برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

Abstract

Systematic reviews serve as the foundation of evidence-based decision-making, where rigorous quality assessment ensures research credibility. This study employed a mixed-methods approach to develop a framework for evaluating systematic review quality in psychology. The qualitative phase identified key indicators through standardized checklists, while the quantitative phase (May-August 2024) systematically searched Magiran and Ensani databases, selecting 18 psychology articles (2021-2023) after applying inclusion/exclusion criteria. Articles were evaluated using a researcher-developed checklist, with data analyzed through descriptive statistics and binomial tests. Results produced a 44-indicator framework across 8 quality domains. Compliance with standards ranged from 41.65% to 100% (mean: 61.35%), with highest quality in references, discussions, and abstracts. Significant deficiencies appeared in methods (protocol specification, data analysis description), results (bias reporting), and disclosure of funding/conflicts of interest. This research provides: (1) a validated appraisal tool for systematic reviews, (2) identification of critical improvement areas in Persian psychological literature, and (3) advancement of methodological rigor in research synthesis. The developed framework offers researchers a comprehensive approach to assess review quality, while the findings highlight specific weaknesses requiring attention in future studies. The 61.35% overall adherence rate indicates substantial room for improvement, particularly in methodological transparency and reporting of potential biases. These results contribute to enhancing the reliability of systematic reviews in psychology and provide clear directions for elevating scholarly standards in the field.

Keywords: Evaluation, Quality, Systematic Review.

چکیده

مرورهای نظام‌مند سنگ بنای تصمیم‌گیری علمی هستند؛ ارزیابی دقیق کیفیت آنها تضمین‌کننده اعتبار یافته‌های علمی است. پژوهش حاضر با هدف معرفی چارچوب جامعی از نشانگرهای مناسب برای ارزشیابی کیفیت مقالات مرور نظام‌مند و ارزیابی مرورهای منتشرشده در روان‌شناسی انجام شد. این مطالعه کاربردی با طرح آمیخته اکتشافی در دو بخش کیفی و کمی اجرا گردید. در بخش کیفی، نشانگرها و ملاک‌های زیربنایی برای سنجش کیفیت مطالعات مروری تدوین و ارائه شد. در بخش کمی و برای ارزیابی مقالات منتشرشده، فرایند جستجو و گردآوری داده‌ها از خرداد تا مرداد ۱۴۰۳ انجام شد. با جستجو در پایگاه‌های مگ‌ایران و انسانی و اعمال ملاک‌های ورود و خروج، ۱۸ مقاله روان‌شناسی منتشرشده بین سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۲ و انتخاب شدند. مقالات با فهرست‌وارسی محقق‌ساخته ارزشیابی و یافته‌ها با شاخص‌های آمار توصیفی و آزمون دوجمله‌ای تحلیل شدند. نتایج مطالعه کیفی، به تدوین چارچوبی با ۴۴ نشانگر و دسته‌بندی آن در قالب ۸ ملاک برای ارزشیابی کیفیت مقالات مروری منجر گردید. برپایه نتایج بخش کمی، دامنه رعایت اصول پژوهشی در مقالات مروری منتشرشده بین ۴۱/۶۵٪ تا ۱۰۰٪ متغیر بوده و میزان رعایت کلی نشانگرهای زیربنایی ۶۱/۳۵٪ تعیین شد. بررسی‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که بخش‌های منابع، بحث و چکیده بیشترین رعایت نشانگرها را داشتند، اما بخش‌های روش، یافته‌ها، بودجه و تضاد منافع کیفیت پایینی داشتند. در بخش روش، کیفیت پروتکل مرور نظام‌مند و شرح تحلیل داده‌ها، و در بخش یافته‌ها، بیان خطر سوگیری نقص‌های جدی داشتند. این پژوهش با معرفی فهرست‌وارسی برای ارزیابی مقالات مرور نظام‌مند و ارزیابی وضعیت موجود، به بهبود کیفیت نگارش مقالات مروری کمک می‌کند.

واژه‌های کلیدی: ارزشیابی، کیفیت، مرور نظام‌مند.

مقدمه

امروزه به دلیل رشد و گسترش روز افزون اینترنت و دسترسی به منابع اطلاعاتی مختلف، تولید و نشر مقالات به طور قابل توجهی افزایش یافته است. اگرچه ظهور ابزارهای جدیدی مانند هوش مصنوعی تا حد زیادی تسهیل‌گر نگارش مقالات بوده است (هوانگ و تان^۱، ۲۰۲۳؛ برنارد^۲ و همکاران، ۲۰۲۵) اما آن را به اشتباه برای برخی از افراد به امری آسان و سطحی بدل کرده است. آن‌چه لازم است در این میان مورد توجه واقع شود، کیفیت و روشمند بودن مقالات و آثار علمی است. روشن است که تعدد در تولید و انتشار مقالات، کیفیت و اصولی بودن آن‌ها را تحت الشعاع قرار می‌دهد و صرفاً میزان تولید اثر در جامعه علمی را بالا می‌برد. در این میان، یک راه مناسب برای جمع‌بندی مطالعات متعدد تولید شده در یک حوزه، مقالات مروری است که میزان تولید و توان علمی و پژوهشی یک جامعه را نشان می‌دهند. به عبارت دیگر، ترکیب شواهد پیش‌نیازی برای انتقال دانش است (یوآنیدیس^۳، ۲۰۰۶) و با توجه به حجم گسترده و رویکردهای متنوع تحقیقات اولیه، تحقیقات ثانویه به ویژه مرور نظام‌مند برای ادغام و تفسیر این اطلاعات با حداقل سوگیری لازم هستند (لیزرسون^۴ و همکاران، ۲۰۱۹؛ مارتینز^۵ و همکاران، ۲۰۲۳) تا اشاعه دهنده دانش مبتنی بر شواهد در یک حوزه خاص باشند (شاهین و همکاران، ۲۰۲۳). لذا ضروری است که در اجرا و گزارش آن، اصول و ملاک‌های خاصی مد نظر قرار گیرد.

مرورها انواع مختلفی دارند که مرور روایتی^۶ و مرور نظام‌مند دو نوع مهم از آن‌ها هستند؛ مرور روایتی، مروری است که مقالات منتشر شده درباره یک موضوع را از منظر نظری و زمینه‌ای، توصیف و مورد بحث قرار می‌دهد، اما رویکردهای روش‌شناختی گزینشی و غربال مقالات را به طور واضح و مشخص بیان نمی‌کند (فراری^۷، ۲۰۱۵). درمقابل، مرور نظام‌مند، مروری از یک سوال به وضوح فرمول‌بندی شده است که از روش‌های نظام‌مند و آشکار برای شناسایی، انتخاب و ارزیابی تحقیقات مرتبط و جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها از مطالعاتی که در مرور گنجانده شده‌اند، استفاده می‌کند (موسسه کوکران^۸، ۲۰۰۳). مرور نظام‌مند یک رویکرد جامع و دقیق برای شناسایی، انتخاب و تحلیل پیشینه مربوطه در مورد یک موضوع پژوهشی خاص است (موکا^۹، ۲۰۲۰). بر اساس تعریف هیگینز و گرین^{۱۰} (۲۰۰۸)، یک مرور نظام‌مند در تلاش است تا تمام شواهد تجربی مطابق با ملاک‌های ورود را به منظور پاسخدهی به پرسش پژوهشی خاص جمع‌آوری کند. مطابق نظر آن‌ها مرور نظام‌مند دارای مجموعه‌ای واضح از اهداف با ملاک‌های ورود از پیش تعریف شده برای مطالعات است؛ دارای یک روش مشخص و تکرارپذیر است؛ جستجویی نظام‌مند است که تلاش می‌کند همه مطالعات همخوان با ملاک‌های ورود را شناسایی کند؛ روایی یافته‌های مطالعات را ارزیابی می‌کند (به عنوان مثال از طریق ارزیابی خطرات سوگیری)؛ ارائه نظام‌مند و ترکیبی از ویژگی‌ها و یافته‌های مطالعات فراهم می‌کند. به طور کلی می‌توان مرور نظام‌مند را نوعی همگام شدن با پیشینه موجود در حیطه مورد نظر دانست. با توجه به این‌که روش‌های نظام‌مند مورد استفاده در این نوع مرورها به دنبال به حداقل رساندن سوگیری و افزایش دقت در شناسایی و ترکیب بهترین شواهد موجود در مورد یک پرسش خاص هستند، یافته‌های حاصل نیز از روایی بیشتری نسبت به دیگر مرورها برخوردارند (آروماتاریس و ریتانو^{۱۱}، ۲۰۱۴). در صورتی که مرور نظام‌مند به درستی انجام شود، می‌تواند با تهیه خلاصه‌ای بدون سوگیری از شواهد موجود پیرامون یک موضوع خاص به نتیجه‌گیری‌های قوی و گسترده برسد؛ امکان نقد و ترکیب یک یا چند پیشینه با شناسایی روابط، تضادها، شکاف‌ها و ناسازگاری‌ها و بررسی دلایل آن‌ها را فراهم سازد؛ می‌تواند به خلق نظریه(های) جدید کمک کند یا نظریه(های) موجود را برای توضیح چگونگی و چرایی تطابق مطالعات فردی با یکدیگر ارزیابی کند؛ پیامدهای عملی و سیاست‌گذاری ارائه کند؛ و جهت تحقیقات آینده را مشخص نماید (بم^{۱۲}، ۱۹۹۵؛ باومیستر و لیری^{۱۳}، ۱۹۹۷؛ کوپر^{۱۴}، ۲۰۰۳؛ باومیستر^{۱۵}، ۲۰۱۳). یعنی مرور نظام‌مند از مطالعاتی محسوب می‌شود که به دلیل فراهم آوردن نگاهی عمیق‌تر به مسائل و ارائه نقطه نظرات جدید در مورد یک موضوع یا سوال خاص، ظرفیت شکل‌دهی به پژوهش‌های آینده را دارد (الکساندر^{۱۶}، ۲۰۲۰). رویکردهای مرور نظام‌مند به روش‌هایی که صرفاً شواهد موافق یا علیه یک فرضیه یا نظریه خاص را خلاصه می‌کنند محدود نمی‌شوند؛ بلکه می‌توانند در برگیرنده جستجوهای نظام‌مند و ترکیب گزارش‌های نظری در هر حوزه‌ای باشند (دانیلز^{۱۷}، ۲۰۱۸).

1. Huang & Tan
2. Bernard
3. Ioannidis
4. Lasserson
5. Martinez
6. narrative review
7. Ferrari
8. Cochrane Collab
9. Muka
10. Higgins & Green
11. Aromataris & Rittano
12. Bem
13. Baumeister & Leary
14. Cooper
15. Baumeister
16. Alexander
17. Daniels

ویژگی‌های مختلفی برای مرورهای نظام‌مند بر شمرده شده است اما عمدتاً به وسیله روش‌مند بودن، جامعیت، شفافیت و تکرارپذیر بودن مشخص می‌شوند (سیدآوی^۱ و همکاران، ۲۰۱۹؛ بیتل^۲ و همکاران، ۲۰۲۱) که احتمال و بزرگی سوگیری‌ها را کاهش می‌دهند (لینارس اسپینوس^۳ و همکاران، ۲۰۱۸). این ویژگی‌ها در صورتی در مرور نظام‌مند ظاهر می‌شوند که مرور به لحاظ روش‌شناسی به درستی اجرا شود. برای انجام دقیق یک مرور نظام‌مند مجموعه مراحل و گام‌هایی طی می‌شود که به شرح زیر است: ۱. تدوین پرسش پژوهشی واضح و مشخص؛ ۲. جمع‌آوری تیم مرور؛ ۳. تدوین پروتکل مرور و ثبت آن؛ ۴. جستجوی کامل اطلاعات؛ ۵. غربال و گزینش مطالعات؛ ۶. ارزیابی کیفیت مطالعات؛ ۷. استخراج داده‌ها؛ ۸. تحلیل؛ ۹. نتیجه‌گیری و تفسیر نتایج و ۱۰. گزارش نتایج (نیدلمن^۴، ۲۰۰۲؛ پرز^۵، ۲۰۱۲؛ لاهر وهاسم^۶، ۲۰۲۰؛ کالدول و بنت^۷، ۲۰۲۰؛ بریگناردلو پترسن^۸ و همکاران، ۲۰۲۵؛ عباسی و سراج‌زاده، ۱۳۹۴). با این حال، چالش‌های زیادی پیش روی انجام یک مرور نظام‌مند وجود دارد. الکساندر (۲۰۲۰) این چالش‌ها را در چهار طبقه چالش‌های شاکله‌ای، رویه‌ای، ادغام و جمع‌بندی، و تفسیر و ارتباط برشمرده است. وی در چالش‌های شاکله‌ای به دشواری‌های یافتن پرسش پژوهشی قابل پاسخدهی که ارزش بررسی به صورت نظری و در قالب مرور با توجه به استغنا پیشینه موجود داشته باشد، اشاره دارد. در چالش‌های رویه‌ای به تعیین راهبرد جستجوی درست و ملاک‌های ورود و خروج مبتنی بر سوال پژوهشی اشاره می‌کند. در چالش‌های مربوط به ادغام و جمع‌بندی، پژوهشگر با ثبت اصول اولیه، ترسیم مشخصات مرتبط و در نظر گرفتن گروه‌های بالقوه مطلع مواجه است و در بخش آخر با چالش‌های شناخت نتایج معنادار، گرفتن الگوها و روندهای مهم، ارتباط مشارکت‌ها، محدودیت‌ها و بازگشت به هدف کلی و سوال مهم پژوهشی سر و کار دارد. به‌رغم دقت و مراقبت‌هایی که در انجام مرورهای نظام‌مند برای غلبه بر این چالش‌ها اعمال می‌شود، مرورهای نظام‌مند به لحاظ کیفیت متفاوتند. منظور از کیفیت، احتمال طراحی یک مرور نظام‌مند بدون نتایج سوگیرانه است که کیفیت بالای روش‌شناختی، پیش‌نیاز تفسیر معتبر و کاربرد یافته‌های مرور محسوب می‌شود (شی^۹ و همکاران، ۲۰۰۹). اگر چه ارزشیابی کیفیت مرورهای نظام‌مند عملی دشوار و پیچیده فرض می‌شود اما دستورالعمل‌هایی برای ارزشیابی آن‌ها تهیه شده است که این امر را تسهیل بخشیده‌اند. به طور کلی، کیفیت مرور نظام‌مند وابسته به بخش‌های روش‌شناسی و گزارشی آن است. ارزشیابی کیفیت گزارش مرور نظام‌مند به راستی‌آزمایی اطلاعاتی که باید در انتشار علمی یک مرور نظام‌مند ارائه شود، اشاره دارد که خدشه‌ناپذیری آن را تضمین می‌کند و بیشتر از این که به رویه و روش انجام مرور نظام‌مند مرتبط باشد، به اطلاعات ارائه شده در کل ساختار مرور نظام‌مند مرتبط است (کاروالو^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۹). ارزشیابی کیفیت روش‌شناختی مرور نظام‌مند به مراحل انجام آن باز می‌گردد. سوگیری و ارزیابی خطر سوگیری‌ها نیز بیشتر با بخش روش‌شناختی مرور نظام‌مند مرتبط هستند. بنابراین، هرگونه نقض یا خطا در گام‌ها و مراحل انجام مرور نظام‌مند نه تنها کیفیت روش‌شناختی آن را خدشه‌دار می‌کند، بلکه بر اطمینان از نتایج حاصل نیز تاثیرگذار است؛ زیرا مرور نظام‌مند از یک فرآیند ساختار یافته و از پیش تعریف شده پیروی می‌کند که به روش‌های دقیقی برای اطمینان از قابل اعتماد و معنادار بودن نتایج نیاز دارد (مون^{۱۱}، ۲۰۱۸). لذا برای انجام یک مرور نظام‌مند با کیفیت به لحاظ روش‌شناسی لازم است مراحل این مرور به درستی طی شود. ابزارهای متعددی برای ارزیابی کیفیت روش‌شناختی و خطرات سوگیری در بررسی‌های نظام‌مند وجود دارد اما آن‌ها با اهداف متفاوتی توسعه یافته‌اند و انتخاب از میان آن‌ها دشوار و نیازمند آموزش، زمان و درک نقاط قوت و محدودیت‌های آن‌ها است (لونی^{۱۲} و همکاران، ۲۰۲۴). رایج‌ترین فهرست‌های واریسی که برای ارزشیابی مرور نظام‌مند مورد استفاده قرار می‌گیرند، فهرست‌واریسی گزارشی PRISMA^{۱۳} (۲۰۲۰) (آثار و همکاران، ۱۳۹۵)، AMSTAR^{۱۴} (شی و همکاران، ۲۰۱۷) و CASP^{۱۵} (کسپ، ۲۰۱۷؛ لاهر وهاسم، ۲۰۲۰) و ROBIS^{۱۶} (وابتینگ و همکاران، ۲۰۱۶) است. ارزشیابی مقالات مروری نظام‌مند در برخی حوزه‌ها بر اساس فهرست‌های واریسی گزارشی مانند PRISMA مورد ارزیابی قرار گرفته است. بررسی مرورهای نظام‌مند منتشر شده طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۰ در مجلات ارتوپدی توسط گانگیر و کلام^{۱۸} (۲۰۱۳) نشان داد که مقاله‌های مجلات به طور متوسط ۶۸٪ از ملاک‌های PRISMA و تنها ۵۴٪ از موارد AMSTAR را برآورده کرده بودند. در مطالعه دیگری که به ارزیابی ۱۳۷ مقاله مرور نظام‌مند پرداخته بود، ۹۲٪ خطا در راهبرد جستجو گزارش شد (سالوادور اولیوان^{۱۹} و همکاران، ۲۰۱۹). مطالعه استیل^{۲۰} و همکاران (۲۰۲۲) که به بررسی ویژگی‌های گزارش‌دهی ۳۰۵ مرور نظام‌مند پرداخته بود، اختلافات زیادی را در گزارش این نوع مرورها در روان‌شناسی مطرح کرد. مواردی مانند شناسایی مطالعه به عنوان یک مرور نظام‌مند، بیان هدف و ملاک‌های ورود، مشخصات پایگاه‌های

1. Siddaway

2. Bethel

3. Linares-Espinós

4. Needleman

5. Perez

6. Laher & Hassem

7. Caldwell & Bennett

8. Brignardello-Petersen

9. Shea

10. Carvalho

11. Munn

12. Lunny

13. Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses (PRISMA)

14. assessing the methodological quality of systematic reviews (AMSTAR)

15. Critical appraisal skills programme

16. Assessing the risk of bias in systematic reviews (ROBIS)

17. Whiting

18. Gagnier & Kellam.

19. Salvador-Oliván

20. Steil

Evaluation of The Quality of Systematic Review Articles in Psychology: An Exploratory Mixed-Methods Study

داده، شرح فرآیند جستجو و انتخاب با استفاده از نمودار در بیش از ۹۰٪ از مرورهای نظام‌مند گزارش شده است اما موارد دیگر مانند مشخصات چارچوب PICO^۱، راهبردهای جستجوی کامل، ذکر دستورالعمل‌های گزارش‌دهی، شرح ملاک‌های خروج، ارزیابی خطر سوگیری، و تحلیل کیفیت شواهد پوشش کمتری داشتند. همچنین کیفیت روش‌شناختی مرورهای نظام‌مند منتشرشده در مجلات پزشکی نیز پایین (۹/۵٪) یا بسیار پایین (۹۰/۵٪) گزارش شده است (کیم^۲ و همکاران، ۲۰۲۳). در مطالعه سهرابی (۱۳۹۲) به خطاهای رایج در نگارش مقالات مروری از جمله عدم توجه به نگارش کامل مقدمه، پوشش ناکافی شواهد یا استفاده غیرمقارن از آن‌ها، عدم یکپارچگی، تاکید بر نویسندگان مقاله به جای خود مقاله و ایده آن، نبود نقد مقاله و نقاط قوت و ضعف آن، نتیجه‌گیری ضعیف یا نتیجه‌گیری سوگیرانه و مبتنی بر نظرات فردی، تورش در انتخاب یا نحوه نقد مقالات اشاره شد. همچنین در مطالعه غفوری و همکاران (۱۳۹۴) میزان انطباق کلی کیفیت گزارش مقالات مرور نظام‌مند در پرستاری و مامایی بر اساس ملاک‌های PRISMA^۳ را ۶۲٪ برآورد کرد که بخش روش مقالات با ۵۷٪ بیشترین میزان کمبود کیفیت را داشت. این مطالعات حاکی از آن است که مرورهای نظام‌مند با نقص‌ها و کمبودهای جدی در بخش روش‌شناختی مواجه هستند و علی‌رغم این‌که ابزارهای مختلفی برای سنجش مرور نظام‌مند تهیه شده است، اما فهرست‌های واریسی و ابزارهای جامعی که دربرگیرنده نشانگرها یا ملاک‌هایی برای ارزشیابی کیفیت این مرورها مخصوصاً در حوزه روان‌شناسی باشند، وجود ندارد.

اگرچه انجام مطالعات مرور نظام‌مند مسئله‌ای حائز اهمیت است، اما کیفیت این مرورها اولویت دارد. نبود فهرست‌واریسی اختصاصی برای ارزشیابی مقالات مروری نظام‌مند می‌تواند دلیلی باشد که ارزشیابی این نوع مقالات به عنوان مطالعاتی که می‌توانند به وسیله حصول شناخت سطح بالاتر، پیامدهای مهم و کاربردی در زمینه‌های مختلف مخصوصاً بهداشت و سلامت روان ارائه کنند، مورد غفلت قرار گیرد. باتوجه به اندک بودن پژوهش‌های انجام شده در حوزه ارزشیابی مقالات مروری نظام‌مند و همچنین، نبود ارزشیابی‌هایی برای این مقالات مخصوصاً در حوزه روان‌شناسی، مطالعه حاضر با هدف ارزشیابی کیفیت پژوهش‌های انجام شده به روش مرور نظام‌مند در حوزه روان‌شناسی پرداخته و به دنبال این است که با تحلیل آن‌ها، گام موثری در جهت افزایش کیفیت مطالعات اسنادی انجام شده به این روش و پیشرفت دانش در زمینه روان‌شناسی برداشته شود. از این رو هدف پژوهش حاضر، تعیین نشانگرهای سنجش کیفیت مطالعات مرور نظام‌مند و ارزشیابی کیفیت مقالات مروری نظام‌مند منتشر شده در حوزه روان‌شناسی است.

روش

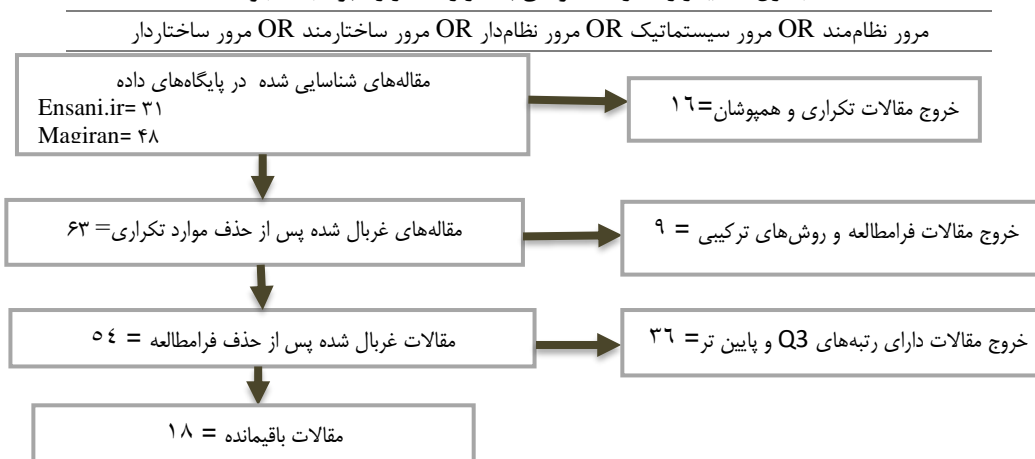
مطالعه حاضر یک پژوهش روش‌های آمیخته با دو مطالعه کیفی (به روش اسنادی) و کمی (به روش پیمایشی) که بر طبق اصول اساسی در روش‌شناسی پژوهش از نوع اکتشافی به شمار می‌رود. برای ارزشیابی کیفیت مقالات مروری نظام‌مند، یک فهرست‌واریسی محقق‌ساخته براساس مطالعه و استخراج نشانگرها از ۱۵ سند^۴ مرتبط با نحوه نگارش مطالعات مرور نظام‌مند و چهار فهرست‌واریسی PRISMA, AMSTAR, CASP, ROBIS تهیه و تنظیم شد. روایی محتوای فهرست‌واریسی تدوین شده مبتنی بر نظرات متخصصان حوزه روش‌شناسی پژوهشی مورد بررسی و تایید قرار گرفت. فرایند جستجو و گردآوری داده‌ها از خرداد تا مرداد ۱۴۰۳ انجام گرفت. به منظور دستیابی به مقالات مرور نظام‌مند منتشر شده به زبان فارسی در حوزه روان‌شناسی در بازه زمانی ۱۴۰۲-۱۴۰۰، کلیدواژه‌ها در پایگاه‌های داده Ensani و Magiran جستجو شدند. ملاک‌های ورود شامل: ۱- وجود یکی از کلیدواژه‌های مرور نظام‌مند، مرور سیستماتیک، مرور نظام‌دار، مرور ساختارمند، مرور ساختاردار در عنوان، چکیده یا واژگان کلیدی مقاله، ۲- مقالات به زبان فارسی، ۳- مقالات منتشر شده در بازه زمانی ۱۴۰۲-۱۴۰۰، ۴- مقالات مرور نظام‌مند مرتبط با حوزه روان‌شناسی، ۵- مقالات موجود در مجلات علمی مصوب در پرتال نشریات علمی، ۶- امکان دسترسی به متن مقالات بود. ملاک‌های خروج از پژوهش نیز شامل: ۱- موارد تکراری و همپوشان، ۲- پرداختن به یکی از سطوح فرامطالعه (فرا ترکیب، فراتحلیل، فراترکیب، فراروش) یا روش‌های ترکیبی، ۳- مقالات منتشر شده در مجلات دارای رتبه‌های ارزیابی بالاتر از Q2 یا بدون رتبه مشخص (بر اساس آخرین گزارش منتشر شده پایگاه استنادی جهان اسلام (ISC)) در نظر گرفته شد.^۴ برای دستیابی به مقالات، مطابق جدول ۱ کلیدواژه‌های مرور نظام‌مند، مرور سیستماتیک، مرور نظام‌دار، مرور ساختارمند و مرور ساختاردار با استفاده از عملگر OR در پایگاه‌های داده مذکور جستجو شدند.

1. Patient, Population or Problem, Intervention, Comparison, Outcome
2. Kim

۳. بدلیل محدودیت در تنظیم صفحات مقاله، امکان گزارش مشخصات کتابشناختی اسناد مورد مطالعه در جدولی مستقل وجود نداشت.

۴. آدرس برای مشاهده وضعیت Q در مجلات داخلی (مبنای استفاده در پژوهش حاضر): <https://jcr.isc.ac.ir/Details.aspx>

جدول ۱. کلیدواژه‌ها و عملگرهای به کار رفته در راهبرد جستجو

شکل ۱. نمودار غربال مقالات

برای جستجوی دقیق‌تر، از فیلتر تفکیک مقالات بر اساس حوزه تخصصی روان‌شناسی و زبان فارسی در پایگاه Ensani.ir و از فیلترهای مقالات فارسی، مقالات علمی مصوب در نشریات علمی و حوزه علوم انسانی در پایگاه Magiran استفاده شد. همچنین برای دستیابی به جدیدترین و به‌روزترین مقالات مرور نظام‌مند در روان‌شناسی در هر دو پایگاه، جستجو به بازه زمانی ۱۴۰۲-۱۴۰۰ محدود شد. پس از جستجو در پایگاه‌ها، ۷۹ مقاله بر اساس ملاک‌های ورود شناسایی شدند. مطابق شکل ۲، در مرحله اول غربال مقالات، ۱۶ مقاله تکراری و همپوشان خارج شد. در مرحله دوم، از ۶۳ مقاله باقیمانده، ۹ مقاله که علاوه بر مرور نظام‌مند به یکی از سطوح فرامطالعه و روش‌های ترکیبی پرداخته بودند، از مطالعه خارج شدند. در مرحله سوم، به ارزیابی رتبه مجلات بر اساس آخرین گزارش منتشر شده پایگاه استنادی جهان اسلام (ISC) در سال ۱۴۰۱ پرداخته شد. از ۵۵ مقاله باقیمانده، ۱۱ مقاله در مجلات Q1، ۷ مقاله در مجلات Q2، ۲۷ مقاله در مجلات Q3 و ۳ مقاله در مجلات Q4 چاپ شده بودند. همچنین ۵ مقاله به دلیل به‌روزرسانی فاقد رتبه مشخص بودند و ۱ مقاله نیز به دلیل عدم ثبت مجله مربوطه در این پایگاه، بدون رتبه باقی ماند. از این رو ۳۶ مقاله که دارای رتبه‌های Q3 و Q4 یا بدون رتبه مشخص بودند، از مطالعه کنار گذاشته شدند و در نهایت ۱۸ مقاله برای ارزشیابی باقی ماند. یکی از مراحل اساسی که در کنار ملاک‌های ورود و خروج باید رعایت شود، ارزیابی کیفیت اسناد بازاریابی شده است (بنی‌اسدی^۱ و همکاران، ۲۰۲۳). در مرحله تدوین فهرست‌وارسی، بر اساس ۴۷ نشانگر شناسایی در بخش اول مطالعه، یک فهرست واریسی محقق ساخته تهیه و تنظیم شد که روایی آن بر اساس نظر متخصصان مورد تأیید قرار گرفت. این نشانگر در ۸ ملاک دسته‌بندی شدند که در جدول ۳ قابل مشاهده است. به منظور ارزشیابی کیفیت مقالات مروری نظام‌مند بر اساس فهرست واریسی، ارزشیابی دو سطح صفر (رعایت نشده) و یک (رعایت شده) انجام شد. پس از ارزشیابی مقالات با فهرست‌وارسی تدوین شده، داده‌های به دست آمده با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی و آزمون دوجمله‌ای و با نسبت تسلط ۰/۸۵ به وسیله نرم افزار SPSS-27 تحلیل و گزارش شد.

یافته‌ها

در بخش اول مطالعه، فهرست‌وارسی محقق‌ساخته با استفاده از ۱۵ سند منتخب مورد مطالعه و چهار فهرست‌وارسی PRISMA, AMSTAR, CASP, ROBIS در قالب ۴۴ نشانگر و دسته‌بندی آن در ۸ ملاک تدوین گردید که در جدول ۳، معرفی شده است. در بخش دوم، به منظور ارزیابی مقالات مرور نظام‌مند منتشر شده در مجلات علمی ایرانی در حوزه روان‌شناسی از فهرست‌وارسی محقق‌ساخته استفاده شد که فهرست مقالات منتخب ارزیابی شده و نتایج ارزیابی آن در جداول ۲ و ۳ آورده شده است. از ۷۹ مقاله فارسی مروری نظام‌مند شناسایی شده در حوزه روان‌شناسی و در بازه زمانی سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۲، ۶۱ مقاله بر اساس ملاک‌های خروج در طی مراحل مختلف غربالگری از مطالعه خارج شدند و در نهایت ۱۸ مقاله به منظور ارزشیابی بر مبنای فهرست واریسی باقی ماند که نتایج ارزیابی به طور تصادفی در جدول ۳ ارائه شده است.

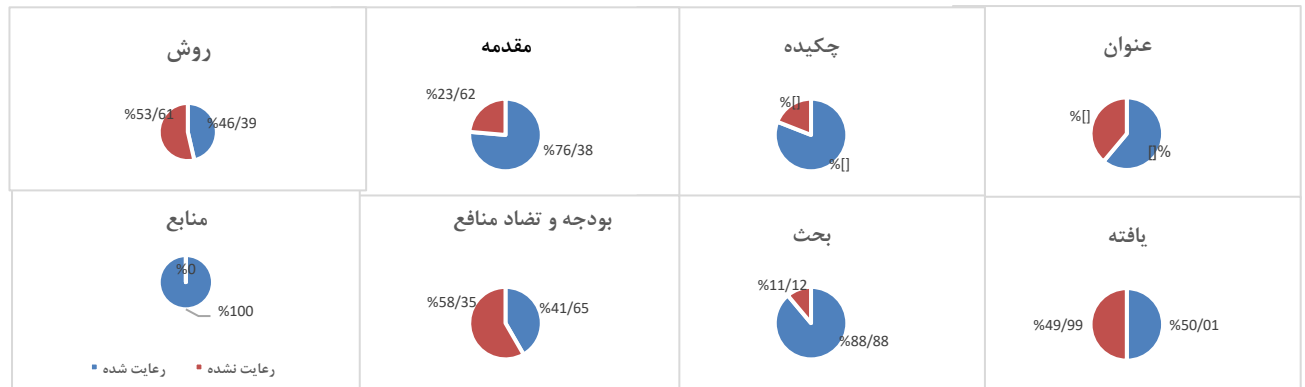
جدول ۲. مقالات مروری نظام‌مند مشمول ارزشیابی

کد	سال	عنوان مقاله	مجله	بازه زمانی مقالات	تعداد مقالات	رتبه مجله
----	-----	-------------	------	-------------------	--------------	-----------

Evaluation of The Quality of Systematic Review Articles in Psychology: An Exploratory Mixed-Methods Study

Q1	-	۱۳۸۸- ۱۳۹۸	علوم روان‌شناختی	تحلیل سطوح مختلف اثرات شناختی فضای معماری بر فعالیت‌های مغز در بازه‌های زمانی متفاوت: با بهره‌گیری از علوم اعصاب	۱۴۰۲	۱
Q1	۱۰	۱۹۵۷- ۲۰۲۱	روان‌شناسی سلامت	اثربخشی مداخلات متمرکز بر والد در درمان چاقی کودکان و نوجوانان: یک مرور سیستماتیک	۱۴۰۱	۲
Q2	۳۶	۱۹۸۹- ۲۰۲۱	کودکان استثنائی	روان‌شناسی مثبت در حوزه نارسایی‌های تحولی، مقایسه پارادایم‌های قوت-محور و نارسایی-محور	۱۴۰۱	۳
Q1	-	۲۰۱۰- ۲۰۱۷	پژوهش‌های تربیتی	برنامه‌های تربیت جنسی کودکان و نوجوانان: مرور نظام‌مند	۱۴۰۰	۴
Q2	۴۵	-	مطالعات روان‌شناسی بالینی	مداخلات آموزش‌محور حافظه شرح حال رویدادی در بیماران مبتلا به افسردگی اساسی	۱۴۰۰	۵
Q1	۹	- تا ۲۰۲۱	روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران	شناسایی عوامل اجتماعی موثر بر سلامت روان کودکان و نوجوانان در همه‌گیری کووید-۱۹: یک مطالعه مرور سیستماتیک	۱۴۰۱	۶
Q1	۳۶	۱۳۸۹- ۱۴۰۱	پژوهش‌های مشاوره	شناسایی عوامل مرتبط با کیفیت زناشویی در مطالعات ایرانی (۱۳۸۹-۱۴۰۱)	۱۴۰۲	۷
Q1	۴۵	۲۰۰۰- ۲۰۲۱	علوم روان‌شناختی	شناسایی متغیرهای میانجی در رابطه میان آموزش موسیقی و افزایش خلاقیت	۱۴۰۱	۸
Q2	۵۶	۱۳۸۸- ۱۳۹۸	زن و جامعه	مرور نظام‌مند عوامل زمینه‌ساز طلاق توافقی زوجین در دهه اخیر در ایران (۱۳۸۸-۱۳۹۸)	۱۴۰۰	۹
Q1	۴۲	۲۰۰۰- ۲۰۲۱	پژوهش‌های مشاوره	مطالعه‌ای نظام‌مند در خصوص شناسایی عوامل مرتبط با سوگ پیچیده	۱۴۰۲	۱۰
Q2	۶۰	۱۳۸۹- ۱۳۹۹	کودکان استثنائی	بررسی و مقایسه بسته‌های توان‌بخشی شناختی کلاسیک و رایانه محور در ارتقای کارکردهای شناختی کودکان با اختلال یادگیری خاص: مروری نظام‌دار بر پژوهش‌های داخلی در ایران از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۹	۱۴۰۱	۱۱
Q1	۳۰	۲۰۲۰- ۲۰۲۱	خانواده پژوهی	نقش رضایت زناشویی و رضایت جنسی طی همه‌گیری کرونا و ویروس ۲۰۱۹ در سلامت روانی خانواده‌ها	۱۴۰۰	۱۲
Q2	۱۹	۲۰۲۰- ۲۰۲۲	کودکان استثنائی	راهکارهای کاهش خطر بدرفتاری کودکان با نیازهای آموزشی ویژه در طی پاندمی کووید-۱۹: مطالعه مروری نظام‌دار	۱۴۰۲	۱۳
Q1	۱۲	۲۰۰۰- ۲۰۱۹	پژوهش در دین و سلامت	اثرگذاری ذکرهای مذهبی در بهبود فشار روانی: مرور نظام‌مند	۱۴۰۰	۱۴
Q2	۱۹	۱۹۹۷- ۲۰۲۲	سلامت روان کودک	کاربرد روی آورد قلب پرورش‌یافته در والدگری کودکان با نیازهای خاص: مرور نظام‌مند	۱۴۰۲	۱۵
Q1	۳۴	۲۰۱۹- ۲۰۲۳	روان‌شناسی سلامت	پیامدهای روان‌شناختی کرونا و ویروس (کووید ۱۹) در دانشجویان: مطالعه مروری نظام‌مند	۱۴۰۲	۱۶
Q1	۱۵	۱۳۹۲- ۱۴۰۱	خانواده پژوهی	مدیریت بیماری مزمن در خانواده: یک مرور نظام‌مند	۱۴۰۱	۱۷
Q2	۶	۱۳۸۰- ۱۴۰۰	پژوهش‌نامه زنان	همبسته‌های پیش بین مواد در دختران نوجوان ایرانی	۱۴۰۱	۱۸

نتایج برای هر نشانگر در جدول ۳ گزارش شده است. یافته‌ها نشان داد که بیشترین نشانگرهایی که در مرورهای نظام‌مند، کد رعایت شده را دریافت کردند شامل نشانگرهای مربوط به بیان هدف مرور نظام‌مند، یافته‌ها و واژه‌های کلیدی در چکیده، شرح منطقی از پیشینه در مقدمه، بیان نتیجه کلی مطالعه در بخش یافته و نشانگرهای خلاصه یافته‌های مهم و کلیدی، تفسیر کلی از نتایج و حصول شناخت سطح بالاتر در بخش بحث و نشانگر منابع است. درحالی که کمترین میزان رعایت نشانگرها به نشانگرهای بیان بودجه مالی و تضاد منافع در چکیده، پروتکل مرور نظام‌مند و شرح مراحل تحلیل داده یا استخراج جملات مهم از متون در بخش روش، و بیان خطر سوگیری هر مطالعه در بخش یافته‌ها اختصاص دارد.

شکل ۲. نمودارهای مربوط به کیفیت هر بخش از مرور نظام‌مند

همچنین مطابق شکل ۲، یافته‌ها حاکی از آن بود که بیشترین موارد رعایت شده در مرورهای نظام‌مند در روان‌شناسی به ترتیب به بخش‌های منابع، بحث و چکیده و بیشترین کمبود کیفیت به ترتیب به بخش‌های بودجه و تضادمنافع، یافته و روش مربوط می‌شود.

جدول ۳. نتایج ارزیابی کیفیت مقاله‌های مرور نظام‌مند در حوزه روان‌شناسی به تفکیک ملاک‌ها و نشانگرها

بخش	نشانگرها	پاسخ	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت آزمون	سطح معناداری
عنوان	۱. آیا در عنوان به مرور نظام‌مند اشاره شده است؟	بله	۱۱	۰/۶۱۱	۰/۸۵	* ۰/۰۱۲
		خیر	۷	۰/۳۸۹		
	۲. آیا در چکیده به مرور نظام‌مند اشاره شده است؟	بله	۱۵	۰/۸۳۳	۰/۸۵	۰/۵۲۰
		خیر	۳	۰/۱۶۷		
	۳. آیا در زمینه چکیده به اهداف مرور نظام‌مند اشاره شده است؟	بله	۱۸	۱/۰۰۰	۰/۸۵	۰/۰۵۴
		خیر	۰	۰		
	۴. آیا به بخش روش‌شناختی اشاره شده است؟	بله	۱۶	۰/۸۸۹	۰/۸۵	۰/۴۸۰
	خیر	۲	۰/۱۱۱			
چکیده	۵. آیا به یافته‌ها اشاره شده است؟	بله	۱۸	۱/۰۰۰	۰/۸۵	۰/۰۵۴
		خیر	۰	۰		
	۶. آیا به نتیجه‌گیری و بحث پرداخته شده است؟	بله	۱۶	۰/۸۸۹	۰/۸۵	۰/۴۸۰
	خیر	۲	۰/۱۱۱			
مقدمه	۷. آیا به بودجه مالی و تضاد منافع اشاره شده است؟	بله	۱	۰/۰۵۶	۰/۸۵	* P< ۰/۰۰۱
		خیر	۱۷	۰/۹۴۴		
	۸. آیا به واژه‌های کلیدی اشاره شده است؟	بله	۱۸	۱/۰۰۰	۰/۸۵	۰/۰۵۴
	خیر	۰	۰			
روش	۹. آیا یک شرح منطقی از پیشینه موجود ارائه شده است؟	بله	۱۸	۱/۰۰۰	۰/۸۵	۰/۰۵۴
		خیر	۰	۰		
	۱۰. آیا پرسش(ها) واضح و مشخص بیان شده‌اند؟	بله	۷	۰/۳۸۹	۰/۸۵	* P< ۰/۰۰۱
		خیر	۱۱	۰/۶۱۱		
	۱۱. آیا هدف (ها) مشخص و دقیق بیان شده‌اند؟	بله	۱۳	۰/۷۲۲	۰/۸۵	۰/۱۲۱
	خیر	۵	۰/۲۷۸			
روش	۱۲. آیا هدف/سوال پژوهش با نیازهای پژوهشی در حوزه روان‌شناسی همخوان است؟	بله	۱۷	۰/۹۴۴	۰/۸۵	۰/۲۲۴
		خیر	۱	۰/۰۵۶		
	۱۳. آیا به نوع مرور اشاره شده است؟	بله	۱۳	۰/۷۲۲	۰/۸۵	۰/۱۲۱
	خیر	۵	۰/۲۷۸			

Evaluation of The Quality of Systematic Review Articles in Psychology: An Exploratory Mixed-Methods Study

۰/۰۵۴	۰/۸۵	۰	۰	بله	۱۴. آیا مطالعه از پروتکل برخوردار است و به اطلاعات مربوط به ثبت آن اشاره شده است؟
		۱/۰۰۰	۱۸	خیر	
۰/۵۲۰	۰/۸۵	۰/۸۳۳	۱۵	بله	۱۵. آیا در راهبرد جستجو از کلمات کلیدی مشخص و مرتبط استفاده شده است؟
		۰/۱۶۷	۳	خیر	
* P< ۰/۰۰۱	۰/۸۵	۰/۲۲۲	۴	بله	۱۶. آیا در راهبرد جستجو به مترادف کلمات کلیدی اشاره شده است؟
		۰/۷۷۸	۱۴	خیر	
* P< ۰/۰۰۱	۰/۸۵	۰/۱۱۱	۲	بله	۱۷. آیا استفاده عملی از عملگرهای بولی و دیگر نمادهای جستجوی مشخص و مرتبط در راهبرد جستجوی مطالعه، گزارش شده است؟
		۰/۸۸۹	۱۶	خیر	
۰/۰۵۴	۰/۸۵	۰	۰	بله	۱۸. آیا به منطق انتخاب پایگاه‌ها در روش‌شناسی مقالات اشاره شده است؟
		۱/۰۰۰	۱۸	خیر	
۰/۲۲۴	۰/۸۵	۰/۹۴۴	۱۷	بله	۱۹. آیا در حداقل دو پایگاه داده مشخص و مرتبط جستجو انجام شده است؟
		۰/۰۵۶	۱	خیر	
۰/۰۵۴	۰/۸۵	۰	۰	بله	۲۰. آیا به جامع بودن پایگاه‌های داده در حوزه مورد مطالعه توجه شده است؟
		۱/۰۰۰	۱۸	خیر	
۰/۲۲۴	۰/۸۵	۰/۹۴۴	۱۷	بله	۲۱. آیا برای بررسی ضریب همپوشی بین پایگاه‌های داده از ابزارهای کمی اندازه‌گیری همپوشی مانند (CCA ¹) یا ضریب همپوشی برای تشخیص پایگاه‌های غیر تکراری استفاده و اشاره شده است (رعایت اصل امساک در استفاده از پایگاه داده)؟
		۰/۰۵۶	۱	خیر	
* P< ۰/۰۰۱	۰/۸۵	۰/۵۰۰	۹	بله	۲۲. آیا به جستجو کردن/نکردن در پیشینه خاکستری توجه شده است؟
		۰/۵۰۰	۹	خیر	
۰/۱۲۱	۰/۸۵	۰/۸۸۹	۱۶	بله	۲۳. آیا به دلیل منطقی محدود کردن بازه جستجو یا محدود کردن/نکردن تاریخ مقالات اشاره شده است؟
		۰/۱۱۱	۲	خیر	
۰/۵۲۰	۰/۸۵	۰/۸۳۳	۱۵	بله	۲۴. آیا ملاک‌های ورود و خروج مشخص شده است؟
		۰/۱۶۷	۳	خیر	
۰/۱۲	۰/۸۵	۰/۷۲۲	۱۳	بله	۲۵. آیا فرایند گزینش و غربال مطالعات به طور دقیق یا با استفاده از دیگرام شرح داده شده است؟
		۰/۲۷۸	۵	خیر	
* P< ۰/۰۰۱	۰/۸۵	۰/۵۰۰	۹	بله	۲۶. آیا ارزیابی کیفیت مطالعات با استفاده از ابزارهای ارزیابی مناسب/توسط دو یا چند مرورگر مستقل انجام گرفته است؟
		۰/۵۰۰	۹	خیر	
* P< ۰/۰۰۱	۰/۸۵	۰/۱۱۱	۲	بله	۲۷. آیا روش ارزیابی خطر سوگیری‌های مختلف (سوگیری انتخاب، انتشار و...) توصیف شده است؟
		۰/۸۸۹	۱۶	خیر	
* P< ۰/۰۰۱	۰/۸۵	۰/۵۰۰	۹	بله	۲۸. آیا روش استخراج داده‌ها از مطالعات حاصل توصیف شده است؟ (کاربرگ جمع‌آوری داده، پیش مطالعه، استخراج داده‌ها در دو نسخه بطور مستقل)
		۰/۵۰۰	۹	خیر	
* P< ۰/۰۰۱	۰/۸۸۵	۰/۰۵۶	۱	بله	۲۹. آیا به شیوه و مراحل دقیق تحلیل داده‌ها و یا استخراج جملات مهم از متون اسناد اشاره شده است؟
		۰/۹۴۴	۱۷	خیر	
* P< ۰/۰۰۱	۰/۸۵	۰/۲۷۸	۵	بله	۳۰. آیا به تعداد مطالعات اولیه و مطالعات ارزیابی شده به همراه دلیل ریزش در فرایند گزینش به طور مختصر در بخش یافته‌ها اشاره شده است؟
		۰/۷۲۲	۱۳	خیر	
* ۰/۰۰۳	۰/۸۵	۰/۵۵۶	۱۰	بله	۳۱. آیا مشخصات هر مطالعه (حجم نمونه، PICO، دوره پیگیری و...) ذکر شده است؟
		۰/۴۴۴	۸	خیر	
* ۰/۰۰۳	۰/۸۵	۰/۵۵۶	۱۰	بله	۳۲. آیا نتایج حاصل از تک تک مطالعات ارائه شده است؟
		۰/۴۴۴	۸	خیر	
۰/۰۵۴	۰/۸۵	۱/۰۰۰	۱۸	بله	۳۳. آیا نتیجه کلی مطالعه حاضر ارائه شده است؟
		۰	۰	خیر	
۰/۴۸۰	۰/۸۵	۰/۸۸۹	۱۶	بله	

یافته‌ها

			۲	خیر	۳۴. آیا جداول مورد استفاده برای گزارش یافته، از جذابیت کفایت لازم برخوردار است؟	
		۰/۱۱۱				
			۴	بله	۳۵. یا از نمودارهای جذاب برای نمایش ویژگی‌های منابع یا یافته‌ها استفاده شده است؟	
		۰/۲۲۲				
			۱۴	خیر	است؟	
		۰/۷۷۸				
			۰	بله	۳۶. آیا میزان خطر سوگیری‌های موجود در هر مطالعه ذکر شده است؟	
		۰/۸۵				
			۱۸	خیر		
		۰/۱۰۵۴				
			۱۸	بله	۳۷. آیا خلاصه یافته‌های مهم و کلیدی (شواهد هر پیامد، ارتباط یافته‌ها با سیاست‌گذاری‌ها، کاربران، مراقبین بهداشت و سلامت‌روان) ارائه شده است؟	
		۰/۸۵				
			۰	خیر		
		۰/۱۰۵۴				
			۱۸	بله	۳۸. آیا تفسیر کلی از نتایج ارائه شده است؟	
		۰/۸۵				
			۰	خیر		
		۰/۱۰۵۴				
			۱۱	بله	۳۹. آیا محدودیت‌های مطالعه بیان شده است؟	بحث
		۰/۸۵				
			۷	خیر		
		۰/۶۱۱				
		۰/۱۰۱۲				
			۱۵	بله	۴۰. آیا به کاربرد نتایج در مطالعات آتی پرداخته شده است؟	
		۰/۸۵				
			۳	خیر		
		۰/۱۶۷				
		۰/۵۲۰				
			۱۸	بله	۴۱. آیا شناخت سطح بالاتری به وسیله این مطالعه حاصل شده است؟	
		۰/۸۵				
			۰	خیر		
		۰/۱۰۵۴				
			۷	بله	۴۲. آیا به منبع مالی مطالعه اشاره شده است؟	بودجه و تضاد
		۰/۸۵				
			۱۱	خیر		
		۰/۶۱۱				
		۰/۱۰۵۴				
			۸	بله	۴۳. آیا در مطالعه حاضر به تضاد منافع اشاره شده است؟	منافع
		۰/۸۵				
			۱۰	خیر		
		۰/۴۴۴				
		۰/۱۰۵۴				
			۱۸	بله	۴۴. آیا منابع مورد استفاده در مطالعه در پایان به سبک درستی ارائه شده است؟	منابع
		۰/۸۵				
			۰	خیر		
		۰/۱۰۵۴				

* P < ۰/۰۵

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود با توجه به سطح معنی داری کوچکتر از ۰/۰۵ برای ۱۷ نشانگر، نسبت آزمون از نسبت مشاهده شده به‌طور معناداری متفاوت است. مقایسه نسبت مشاهده و نسبت مفروض (۰/۸۵ صدم به عنوان نسبت تسلط) نشان می‌دهد که این تفاوت معنادار برای ۱۷ نشانگر (۳۹ درصد) در سطح تسلط رعایت نشده است و فرض صفر رد می‌شود؛ به عبارت دیگر ۳۹ درصد نشانگرها شامل نشانگرهای ۱، ۷، ۱۰، ۱۶، ۱۷، ۲۲، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۵، ۳۹، ۴۲ و ۴۳ که بیشتر آن‌ها نیز به بخش روش و یافته‌های مرور نظام‌مند مربوط می‌شوند، به طور معناداری به سطح تسلط دست نیافته‌اند؛ یعنی نسبت پاسخ‌های بله (رعایت شده) به طور معناداری کمتر از نسبت مفروض است و این بخش‌ها دچار کمبود کیفیت شدید و قابل توجه هستند.

در خصوص ۲۳ نشانگر (معادل ۵۲ درصد) شامل نشانگرهای ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۸، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۵، ۱۹، ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۳۳، ۳۴، ۳۷، ۳۸، ۴۰، ۴۱ و ۴۴ نسبت مشاهده شده برای پاسخ‌های بله تقریباً نزدیک سطح مورد انتظار است و فرض صفر تایید می‌شود. یعنی مقالات در این نشانگرها به سطح تسلط دست یافته‌اند و رعایت شده‌اند. در چهار نشانگر ۱۴، ۱۸، ۲۰ و ۳۶ به‌رغم اینکه مقایسه نسبت مشاهده‌شده با مورد انتظار تفاوت معناداری را نشان نمی‌دهد ($P = ۰/۰۵۴$) اما به لحاظ محتوایی این عدم تطابق، اهمیت بالایی دارد و نیازمند توجه بیشتری است زیرا هیچ یک ۱۸ مقاله مورد ارزیابی در این چهار نشانگر، موفق به رعایت آن نشده‌اند و موید یک افت کیفیت و ضعف فراگیر در مقالات منتخب در حوزه روان‌شناسی است. در واقع مقالات در جهت معکوس و به گونه‌ای ۱۰۰ درصدی در رعایت این چهار ویژگی مهم موفق نبوده‌اند! نشانگر ۱۴ مربوط به برخورداری مرور نظام‌مند از پروتکل، نشانگر ۱۸ و ۲۰ به منطق انتخاب پایگاه داده‌ها در روش‌شناسی مقالات و جامع بودن پایگاه‌های داده در حوزه مورد مطالعه، و نشانگر ۳۶ مربوط به گزارش میزان خطر سوگیری است که به نظر می‌رسد بر اساس فهرست‌وارسی موجود در مقالات مروری نظام‌مند به این نشانگرها توجه نمی‌شود و ضرورت آموزش و دقت بیشتر در این نشانگرها بیش از پیش است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، معرفی مجموعه نشانگرهای سنجش کیفیت مطالعات مرور نظام‌مند و ارزشیابی کیفیت مقالات مروری نظام‌مند در حوزه روان‌شناسی بود. در این پژوهش، ۱۸ مقاله مروری نظام‌مند در روان‌شناسی در فاصله سال‌های ۱۴۰۲-۱۴۰۰ به لحاظ کیفیت مورد ارزشیابی قرار گرفتند.

Evaluation of The Quality of Systematic Review Articles in Psychology: An Exploratory Mixed-Methods Study

مقاله‌های مرور نظام‌مند در حوزه روان‌شناسی در بخش‌های ساختاری (چکیده، منابع) عملکرد خوبی دارند، اما ضعف روش‌شناختی (ثبت پروتکل، تحلیل داده‌ها) و کاستی در شفافیت (تضاد منافع، سوگیری) نیازمند توجه فوری است. بهبود این مطالعات مستلزم همکاری نهادهای پژوهشی و استانداردسازی فرآیندهاست. همانطور که یافته‌ها نشان داد کمترین میزان کیفیت به بخش‌های بودجه و تضاد منافع، یافته و روش اختصاص داشت. نبود کیفیت روش‌شناختی لازم در یک مرور نظام‌مند می‌تواند روی کل ساختار و اجزای مرور تاثیر بگذارد و احتمال بروز خطا در یافته‌ها را افزایش دهد. کمبود کیفیت به دست آمده در بخش روش‌شناختی مرور نظام‌مند با نتایج پژوهش عباسی و سراج‌زاده (۱۳۹۴) که به ارزیابی مسائل روش‌شناختی مرورهای نظام‌مند پرداخته بودند، همخوان است. یک عامل مهم در کاهش کیفیت مرورها، فقدان پروتکل است. داشتن پروتکل پس از تدوین سوال پژوهشی، گام اول برای انجام درست یک مرور نظام‌مند است و نبود آن به عنوان یک خلا مهم روش‌شناختی در مرور نظام‌مند محسوب می‌شود که پیامدهای منفی خود را به شکل کیفیت پایین در این نوع مرورها نشان می‌دهد. در واقع، پایبندی به پروتکل است که مرور نظام‌مند را از مرور غیر نظام‌مند متمایز می‌کند (سندلوفسکی^۱، ۲۰۰۸). پروتکل نقشه راهی است که فرایندها و رویه‌های لازم برای انجام مرور نظام‌مند را به طور واضح و تکرار پذیر ارائه می‌کند زیرا پروتکل مرور کل فرایند مرور را به صورت واضح و تکرارپذیر هدایت می‌کند (شلوسر^۲، ۲۰۰۷؛ پرز، ۲۰۱۲). به طوری که کیفیت پایین در بخش‌هایی مانند روش تحلیل داده‌ها یا استخراج جملات مهم، بودجه و تضاد منافع نیز ناشی از عدم توجه به پروتکل است. در مطالعه کیم و همکاران (۲۰۲۳) نیز مشاهده شد که مرورهای نظام‌مند با وجود پایبندی بیش از ۸۰٪ به مواردی مانند جستجوی جامع پیشینه و ارزیابی خطر سوگیری، در موارد دیگر شامل ثبت پروتکل، توضیح انتخاب طرح‌های مطالعه، فهرست‌بندی مطالعات خروجی و توجیه حذف آن‌ها، گزارش مالی مطالعات اولیه، تفسیر خطر سوگیری پایبندی کمتری داشتند. از این جهت، به منظور افزایش دقت و کیفیت روش‌شناختی، استانداردسازی فرایند مرور و تدوین یک پروتکل مناسب و پیش‌ثبت آن ضروری به نظر می‌رسد.

بررسی‌های انجام شده بر روی مرورهای نظام‌مند حاکی از تاثیرگذاری نقص‌ها و مشکلات روش‌شناختی و گزارش‌دهی بر نتایج این مرورها است (آتلی^۳ و همکاران، ۲۰۲۵). از آنجایی که مرورهای نظام‌مند مطالعاتی هستند که در تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌ها نقش مهمی ایفا می‌کنند، مرورهایی که سهل‌انگانه ملاک‌های روش‌شناختی لازم را رعایت نمی‌کنند می‌توانند منجر به تصمیمات و سیاست‌گذاری‌های نادرستی شوند که پیامدهای نامناسبی به همراه داشته باشد. این مسئله در حوزه روان‌شناسی به عنوان یکی از حوزه‌های مرتبط با سلامت انسان، عواقب بیشتری خواهد داشت. بنابراین به جای تمرکز بر افزایش کمیت مرورهای نظام‌مند بهتر است بر کیفیت آن‌ها تاکید شود. بخشی از نبود یا کمبود کیفیت مرورهای نظام‌مند به ناآشنایی مرورگران با مبانی و اصول روش‌شناختی این نوع مرورها بازمی‌گردد. همچنین کم دقتی و بی‌توجهی مرورگران به رعایت مبانی روش‌شناختی می‌تواند زمینه ساز کمبود کیفیت مرورهای نظام‌مند شود. از طرفی، نبود نظارت درست بر پژوهش‌ها عامل دیگری است که نه تنها بر کیفیت مرورهای نظام‌مند بلکه بر سایر پژوهش‌ها نیز اثرگذار است.

به منظور اجتناب از همپوشی غیرضروری بین پایگاه‌های داده‌ها که در صورت کم‌توجهی به افزایش حجم نتایج تکراری، زمان‌بر و ناکارآمد شدن فرآیند غربالگری اسناد می‌انجامد، استفاده از ابزارهای اندازه‌گیری همپوشی مانند *Corrected Covered Area (CCA)* یا ضریب همپوشی (*Overlap Coefficient*) برای شناسایی پایگاه‌های غیرتکراری از یکسو و انتخاب ترکیبی از پایگاه‌های عمومی (مثل PubMed) و تخصصی (مثل PsycINFO برای روان‌شناسی) به جای پایگاه‌های عمومی مشابه پیشنهاد می‌شود. پایگاه‌های داده مانند PubMed، Scopus و Web of Science اغلب مقالات یکسان را نمایه می‌کنند. همچنین برای اجتناب از استفاده بیش‌ازحد از پایگاه‌های زیرمجموعه اقداماتی مثل بررسی ماتریس پوشش مقالات هر پایگاه و حذف پایگاه‌هایی که زیرمجموعه یکدیگرند و همچنین اولویت‌دهی به پایگاه‌هایی که مطالعات خاکستری (گزارش‌های فنی، پایان‌نامه‌ها) یا زبان‌های غیرانگلیسی را پوشش می‌دهند، پیشنهاد می‌شود. به طور مثال پایگاه MEDLINE زیرمجموعه پایگاه‌های بزرگتر (مثل PubMed یا Ovid) است و جستجوی همزمان در این پایگاه‌ها به تکرار نتایج منجر می‌شود.

در خصوص رعایت مبانی روش‌شناختی مرور نظام‌مند، تدوین پرسش پژوهشی به عنوان اولین گام در انجام مرور نظام‌مند، مسئله‌ای است که می‌تواند در کیفیت مرور نقش مهمی ایفا کند. تا زمانی که پرسش پژوهشی به طور واضح برای مرورگر مشخص نباشد، هدف وی از انجام مرور نیز برای او مبهم خواهد بود. با توجه به مطالعه بیتل و همکاران (۲۰۲۱) جستجوی جامع و نظام‌مند در پایگاه‌های داده متناسب با موضوع به وسیله راهبرد جستجوی مناسب، جستجوهای تکمیلی و توجه به پیشینه خاکستری به گونه‌ای که قابل‌بازیابی و تکرار پذیر باشند، روش‌های دیگری هستند که به بهبود کیفیت مرور کمک می‌کنند. همچنین یک بخش مهم در انجام مرور نظام‌مند که اکثر مرورها در آن دچار کمبود کیفیت هستند، ارائه گزارشی درست از مرور است (رتلفسن^۴ و همکاران، ۲۰۲۴) که برای این کار می‌توان از دستورالعمل‌های مشخص مثل PRISMA استفاده کرد. آموزش‌هایی با هدف آشنایی با مطالعات اسنادی مخصوصاً مرورها و مبانی روش‌شناختی آن‌ها می‌تواند به افزایش کیفیت این مرورها کمک کند. به دلیل اهمیت نقش دانشجویان مخصوصاً دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی در خلق پژوهش‌ها بهتر است بر آموزش نظری و عملی این نوع پژوهش‌ها در دانشگاه‌ها

1. Sandelowski
2. Schlosser
3. uttley
4. Rethlefsen

- تمرکز شود. همچنین نظارت بر پژوهش‌ها و ارزشیابی چندمرحله‌ای آن‌ها می‌تواند در بهبود کیفیت پژوهش‌ها مخصوصاً مرورهای نظام‌مند موثر واقع شود. بنابراین با توجه به موارد فوق، راهکارهای زیر برای بهبود کیفیت مرورهای نظام‌مند پیشنهاد می‌شود:
۱. رعایت مراحل و گام‌های مرور نظام‌مند؛ به ویژه در بخش‌های زیر:
    - تدوین پرسش (های) پژوهشی مناسب به منظور شفاف‌سازی و روشن شدن هدف مرور برای مرورگر؛
    - تدوین پروتکل (راهنمای) مرور به طور دقیق و جزئی و پیش ثبت آن؛
    - داشتن تیم مرور نظام‌مند؛ وجود گروهی از افراد متخصص در بخش‌های مختلف مرور می‌تواند دقت و کیفیت مرور را افزایش دهد؛
    - جستجوی جامع، نظام‌مند، قابل‌بازیابی و تکرارپذیر در پایگاه‌های داده متناسب با موضوع به وسیله راهبرد جستجوی مشخص؛
    - توجه به جستجوهای تکمیلی؛ جستجو به‌مثابه یک فرایند در نظر گرفته شود به گونه‌ای که پیش از ورود به مرحله اصلی جستجو، یک پیش‌جستجو برای بررسی میزان عملی بودن راهبرد جستجو انجام شده و مبتنی بر آن راهبرد جستجو، نهایی‌سازی شود.
    - استفاده از ابزارهای اندازه‌گیری همپوشی مانند *Corrected Covered Area (CCA)* یا ضریب همپوشی (*Overlap Coefficient*) برای شناسایی پایگاه‌های غیرتکراری.
  - انتخاب ترکیبی از پایگاه‌های عمومی (مثل PubMed) و تخصصی (مثل PsycINFO برای روان‌شناسی) به جای پایگاه‌های عمومی مشابه.
  - توجه به پیشینه خاکستری و نادیده نگرفتن آن از طریق جستجو در منابعی مانند همایش‌ها، پایان‌نامه‌ها، سالنامه‌ها و سایر موارد
  - رعایت دستورالعمل‌های موجود (مانند PRISMA) جهت تدوین گزارشی درست از مرور نظام‌مند؛
  - کمک گرفتن از ابزارهای کاربردی مانند هوش مصنوعی جهت تصحیح و نگارش درست مرور
  ۲. برگزاری کارگاه‌ها در مراکز علمی، دانشگاهی و پژوهشی با هدف آشنایی با مطالعات اسنادی به‌ویژه مبانی روش‌شناختی آن‌ها مثل آشنایی با روش انجام مرورهای نظام‌مند، جستجوی نظام‌مند در پایگاه‌های داده، معیارهای مرور نظام‌مند و سایر موارد
  ۳. برگزاری کارگاه‌ها در مراکز علمی، دانشگاهی و پژوهشی با هدف آشنایی با مطالعات اسنادی به‌ویژه مبانی روش‌شناختی آن‌ها مثل آشنایی با روش انجام مرورهای نظام‌مند، جستجوی نظام‌مند در پایگاه‌های داده، معیارهای مرور نظام‌مند و سایر موارد
  ۴. گنجاندن واحدهای درسی و عملی مرتبط با پژوهش در کنار روش تحقیق در برنامه درسی دانشگاه‌ها
  ۵. تشویق به همکاری و تبادل نظر و همچنین تشکیل گروه‌های پژوهشی و شبکه‌های ارتباطی بین دانشجویان و اساتید جهت تسهیل تبادل تجربه و ارائه راهکارهای موثر
  ۶. افزایش دقت فرایند داوری مجلات برای ارزشیابی و انتشار و چاپ مقالات مروری نظام‌مند
  ۷. بهره‌مندی از سیستم داوری مشارکتی و باز به منظور افزودن نقدهای خود به مرورها به صورت شفاف
  ۸. برگزاری جلسات نقد گروهی توسط داوران به صورت بازبینی همتا جهت کاهش خطاها و سوگیری‌ها
  ۹. بازنگری دوره ای راهنماها، دستورالعمل‌های داخلی و استانداردهای روش‌شناختی در موسسات آموزشی و پژوهشی
  ۱۰. در نظر گرفتن نهاد(هایی) برای نظارت بر پژوهش‌ها و ارزشیابی چندمرحله‌ای آن‌ها
  ۱۱. بهره‌گیری از منابع علمی و استانداردهای به روز و در عین حال اصولی
- محدود کردن مقالات مرور نظام‌مند به سال‌های ۱۴۰۲-۱۴۰۰ یکی از محدودیت‌های مطالعه حاضر است که تعداد مرورهای کمتری را در بر می‌گرفت. هرچند هدف از این کار دسترسی به جدیدترین و به‌روزترین مرورهای نظام‌مند در روان‌شناسی بود، اما می‌توان در پژوهش‌های آتی، برای بررسی سیر کیفیت مقالات مروری نظام‌مند، بازه زمانی طولانی‌تر و پایگاه‌های داده متعددی را مدنظر قرار داد تا با پوشش‌دهی تعداد بیشتری از مقالات بتوان به نقاط قوت و ضعف مرورهای نظام‌مند منتشرشده پی برد و برای ارتقای کیفیت آن‌ها قدم برداشت.

منابع

- آثار، ش.، جلال پور، ش.، ایوبی، ف.، رحمانی، م.، رضاییان، م. (۱۳۹۵). پریزما؛ موارد ترجیحی در گزارش مقالات مروری منظم و فراتحلیل‌ها. *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*. ۱۱۵(۱)، ۶۳-۸۰. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17353165.1395.15.1.1.6>
- سهرابی، م. (۱۳۹۲). اصول نگارش مقالات مروری. *پژوهنده (مجله پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهیدبهبشتی)*. ۱۸(۲)، ۵۲-۵۶. <http://pajoohande.sbm.ac.ir/article-1-1512-fa.html>
- عباسی، م.، سراج زاده، ح. (۱۳۹۴). مسائل روش‌شناختی در مرور نظام‌مند همراه با ارزیابی مقالات ایرانی مبتنی بر این روش. *مجله مطالعات اجتماعی ایران*. ۹(۳)، ۱۶۰-۱۳۲. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20083653.1394.9.3.6.3>
- غفوری، ف.، طاهری، م.، مردی، ا.، سرافراز، ن.، نگارنده، ر. (۱۳۹۴). ارزیابی کیفیت گزارش مطالعات مرور نظام‌مند و فراتحلیل در مجلات پرستاری و مامایی ایران. *مجله دانشکده پرستاری و مامایی علوم پزشکی تهران (حیات)*. ۳۱(۳)، ۴۱-۴۹. <http://hayat.tums.ac.ir/article-1-1194-fa.html>
- Alexander, P. A. (2020). Methodological guidance paper: the art and science of quality systematic reviews. *Review of Educational Research*, 90(1), 6-23. <https://doi.org/10.3102/0034654319854352>
- Aromataris, E., & Riitano, D. (2014). Constructing a search strategy and searching for evidence. A guide to the literature search for a systematic review. *The American journal of nursing*, 114(5), 49-56. <https://doi.org/10.1097/01.NAJ.0000446779.99522.f6>
- Baniasadi, A., Salehi, K., Khodaie, E., Bagheri Noaparast, K., & Izanloo, B. (2023). Fairness in classroom assessment: a systematic review. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 32, 91-109. <https://doi.org/10.1007/s40299-021-00636-z>
- Baumeister, R. F. (2013). Writing a literature review. *The portable mentor: Expert guide to a successful career in psychology*, 119-132. https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/978-1-4614-3994-3_8

Evaluation of The Quality of Systematic Review Articles in Psychology: An Exploratory Mixed-Methods Study

Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1997). Writing narrative literature reviews. *Review of general psychology, 1*(3), 311-320. <http://dx.doi.org/10.1037/1089-2680.1.3.311>

Bem, D. J. (1995). Writing a review article for psychological bulletin. *Psychological Bulletin, 118*(2), 172. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.118.2.172>

Bernard, N., Sagawa, Y., Jr, Bier, N., Lihoreau, T., Pazart, L., & Tannou, T. (2025). Using artificial intelligence for systematic review: the example of elic. *BMC medical research methodology, 25*(1), 75. <https://doi.org/10.1186/s12874-025-02528-y>

Bethel, A. C., Rogers, M., & Abbott, R. (2021). Use of a search summary table to improve systematic review search methods, results, and efficiency. *Journal of the Medical Library Association: JMLA, 109*(1), 97. <https://doi.org/10.5195/jmla.2021.809>

Brignardello-Petersen, R., Santesso, N., & Guyatt, G. H. (2025). Systematic reviews of the literature: an introduction to current methods. *American journal of epidemiology, 194*(2), 536–542. <https://doi.org/10.1093/aje/kwae232>

Caldwell, P. H., & Bennett, T. (2020). Easy guide to conducting a systematic review. *Journal of Paediatrics and Child Health, 56*(6), 853-856. <https://doi.org/10.1111/jpc.14853>

Carvalho, L., Pianowski, G., & Santos, M. (2019). Guidelines for conducting and publishing systematic reviews in psychology, *Estudos De Psicologia, 36*(1), e180144. <http://dx.doi.org/10.1590/1982-0275201936e180144>

Cochrane Collab. 2003. Glossary. Rep., Cochrane Collab., London. <http://community.cochrane.org/glossary>

Cooper, H. (2003). Psychological bulletin: editorial. *Psychological Bulletin, 129*(1), 3-9. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-2909.129.1.3>

Critical Appraisal Skills Programme. (2017). CASP Qualitative Checklist. <http://www.casp-uk.net/checklists>

Daniels, K. (2018). Guidance on conducting and reviewing systematic reviews (and meta-analyses) in work and organizational psychology. *European Journal of Work and Organizational Psychology, 28*(1), 1–10. <http://dx.doi.org/10.1080/1359432X.2018.1547708>

Ferrari, R. (2015). Writing narrative style literature reviews. *Medical Writing, 24*(4), 230-235. <https://doi.org/10.1179/2047480615Z.000000000329>

Gagnier, J. J., & Kellam, P. J. (2013). Reporting and methodological quality of systematic reviews in the orthopaedic Literature. *The Journal of Bone & Joint Surgery, 95*(11), e77. <https://doi.org/10.2106/jbjs.1.00597>

Higgins JPT, Green S (2008). Cochrane handbook for systematic reviews. Version 5.0.0: The Cochrane Collaboration; Available from: www.cochrane-handbook.org.

Huang, J., & Tan, M. (2023). The role of ChatGPT in scientific communication: writing better scientific review articles. *American journal of cancer research, 13*(4), 1148.

Ioannidis J. P. (2006). Evolution and translation of research findings: from bench to where?. *PLoS clinical trials, 1*(7), e36. <https://doi.org/10.1371/journal.pctr.0010036>

Kim, S. J., Han, M. A., Jung, J. H., Hwang, E. C., Kim, H. R., Yoon, S. E., Kim, S., Kim, P., & Kim, S. (2023). Prevalence and methodological quality of systematic reviews in Korean medical journals. *Epidemiology and Health, 45*, e2023017. <https://doi.org/10.4178/epih.e2023017>

Laher, S., & Hassem, T. (2020). Doing systematic reviews in psychology. *South African Journal of Psychology, 50*(4), 450-468. <https://doi.org/10.1177/0081246320956417>

Lasserson, T. J., Thomas, J., & Higgins, J. P. (2019). *Starting a review. Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions, 1–12*. <https://doi.org/10.1002/9781119536604.ch1>

Li, L., Tian, J., Tian, H., Sun, R., Liu, Y., & Yang, K. (2012). Quality and transparency of overviews of systematic reviews. *Journal of Evidence-Based Medicine, 5*(3), 166-173. <https://doi.org/10.1111/j.1756-5391.2012.01185.x>

Linares-Espinós, E., Hernández, V., Domínguez-Escrig, J. L., Fernández-Pello, S., Hevia, V., Mayor, J., Fernandez, B.P., Ribal, M. J. (2018). *Methodology of a systematic review. Actas Urológicas Españolas (English Edition), 42*(6), 499-506. <https://doi.org/10.1016/j.acuro.2018.01.010>

Lunny, C., Kanji, S., Thabet, P., Haidich, A.B., Bougioukas, K.I., Pieper, D. (2024). Assessing the methodological quality and risk of bias of systematic reviews: primer for authors of overviews of systematic reviews. *BMJ Medicine, 1*, 1-7. <https://doi.org/10.1136/bmjmed-2023-000604>

Martínez, E. C., Valdés, J. R. F., Castillo, J. L., Castillo, J. V., Montecino, R. M. B., Jimenez, J. E. M., Escamilla, D. A., & Diarte, E. (2023). Ten steps to conduct a systematic review. *Cureus, 15*(12), 1-11. <https://doi.org/10.7759/cureus.51422>

Muka, T., Glisic, M., Milic, J., Verhog, S., Bohlius, J., Bramer, W., Chowdhury, R., Franco, O.H. (2020). A 24-step guide on how to design, conduct, and successfully publish a systematic review and meta-analysis in medical research. *Eur. J. Epidemiol. 35*, 49–60. <https://doi.org/10.1007/s10654-019-00576-5>

Munn, Z., Peters, M. D. J., Stern, C., Tufanaru, C., McArthur, A., & Aromataris, E. (2018). Systematic review or scoping review? guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC Medical Research Methodology, 18*(1), 1-7. <https://doi.org/10.1186/s12874-018-0611-x>

Needleman, I. G. (2002). A guide to systematic reviews. *Journal of Clinical Periodontology, 29*, 6-9. <https://doi.org/10.1034/j.1600-051x.29.s3.15.x>

Paez, A. (2017). Gray literature: An important resource in systematic reviews. *Journal of Evidence-Based Medicine, 10*(3), 233-240. <https://doi.org/10.1111/jebm.12266>

Perez, L.P. (2012). Standards on how to develop and report systematic reviews in psychology and health. *International Journal of Clinical and Health Psychology, 13*, 49-57. [http://dx.doi.org/10.1016/S1697-2600\(13\)70007-3](http://dx.doi.org/10.1016/S1697-2600(13)70007-3)

Preferred Reporting Items for Systematic reviews and Meta-Analyses (PRISMA) (2020). <https://www.prisma-statement.org/prisma-2020>

Rethlefsen, M. L., Brigham, T. J., Price, C., Moher, D., Bouter, L. M., Kirkham, J. J., Schroter, S., & Zeegeers, M. P. (2024). Systematic review search strategies are poorly reported and not reproducible: a cross-sectional meta-research study. *Journal of clinical epidemiology, 166*, 111229. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2023.111229>

Salvador-Oliván, J. A., Marco-Cuenca, G., & Arquero-Avilés, R. (2019). Errors in search strategies used in systematic reviews and their effects on information retrieval. *Journal of the Medical Library Association: JMLA, 107*(2), 210.

Sandelowski, M. (2008). Reading, writing and systematic review. *Journal of Advanced Nursing, 64*(1), 104–110. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2008.04813.x>

Schlosser, R. W. (2007). Appraising the quality of systematic reviews. *Focus, 17*, 1-8.

Shaheen, N., Shaheen, A., Ramadan, A., Hefnawy, M. T., Ramadan, A., Ibrahim, I. A., Hassanein, M.E., Ashour, M.E., & Flouty, O. (2023). Appraising systematic reviews: a comprehensive guide to ensuring validity and reliability. *Frontiers in research metrics and analytics, 8*, 1268045. <https://doi.org/10.3389/frma.2023.1268045>

Shea, B. J., Hamel, C., Wells, G. A., Bouter, L. M., Kristjansson, E., Grimshaw, J., Henry, D. A., & Boers, M. (2009). AMSTAR is a reliable and valid measurement tool to assess the methodological quality of systematic reviews. *Journal of clinical epidemiology, 62*(10), 1013–1020. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2008.10.009>

Shea, B. J., Reeves, B.C., Wells, G., Thuku, M., Hamel, C., Moran, J., Moher, D., Tugwell, P., Welch, V., Kristjansson, E., Henry, D. A. (2017). AMSTAR 2: a critical appraisal tool for systematic reviews that include randomised or non-randomised studies of healthcare interventions, or both. *BMJ, 358*. <https://doi.org/10.1136/bmj.j4008>

Siddaway, A. P., Wood, A. M., & Hedges, L. V. (2019). How to do a systematic review: a best practice guide for conducting and reporting narrative reviews, meta-analyses, and meta-syntheses. *Annual Review of Psychology, 70*(1), 747-770. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-102803>

Steil, A. V., Dias, N. M., Lopes, F. M., Silva, M. L. B. D., Bousfield, A. B. D. S., & De Luca Canto, G. (2022). Reporting characteristics of systematic reviews in psychology: A scoping review. *Journal of Health Psychology, 27*(13), 2964-2981. <https://doi.org/10.1177/13591053221074592>

Utley, L., Weng, Y., & Falzon, L. (2025). Yet another problem with systematic reviews: a living review update. *Journal of clinical epidemiology, 177*, 111608. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2024.111608>

Whiting, P., Savović, J., Higgins, J.P.T., Caldwell, D.M., Reeves, B.C., Shea, B., Davies, P., Kleijnen, J., Churchill, R., ROBIS group. (2016). ROBIS: a new tool to assess risk of bias in systematic reviews was developed. *J Clin Epidemiol 2016*;69:225–34. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2015.06.005>